

132 . Năvodari | Județ: Constanța | Punct: Insula La Ostrov, lacul Tașaul | Anul: 2000

Anul: 2000

Cod RAN: 60516.02

Perioade: Preistorie

Epoci: Neolitic, Eneolitic, Epoca bronzului timpuriu

Tipuri sit: locuire

Categorii sit: Domestic, Neatribuit

Autori: Stelian Dumitrescu, Silvia Marinescu Bîlcu, Dragoș Moise, Valentin Radu, Valentina-Mihaela Voinea

Instituții: Liceul Năvodari, Institutul de Arheologie "Vasile Pârvan", București, Muzeul Național de Istorie a României, Muzeul Național de Istorie a României, Muzeul de Istorie Națională și Arheologie Constanța

Raport

Prezentarea sitului. Săpătura sistematică efectuată în așezarea eneolitică de pe insula "La Ostrov" - Lacul Tașaul, Năvodari, între 7 și 31 august 2000, a continuat sondejul stratigrafic întreprins în 1999. În cadrul acestei cercetări arheologice, desfășurate în condiții cu totul speciale, o contribuție însemnată au avut-o V. Radu (arheoihtolog), C. Haită (sedimentolog) și D. Moise (arheozoolog) - cercetători în cadrul Centrului Național de Cercetări Pluridisciplinare al Muzeul Național de Istorie, studenții de la Facultatea de Istorie, Univ. "Ovidius" - Constanța și elevii de la Liceul Teoretic din Năvodari.

Anterior prezentării rezultatelor obținute considerăm necesare câteva precizări privind evoluția hidrogeografică a Lacului Tașaul și caracteristicile geomorfologice ale celor două insule: Insula "Ada" și Insula "La Ostrov". Lacurile Tașaul și Gargalâc (Corbu de Jos) s-au format prin anastomozarea gurii de vărsare a râului Casimcea de către cordoane litorale. Acest proces se înscrie în cadrul unui fenomen mult mai amplu care a dus la modificarea configurației litoralului vest-pontic existentă în perioadă eneolitică. Etapa optimului climatic (5000 - 3000 a. Chr.) a determinat ridicarea rapidă a nivelului eustatic al mării și inundarea multor așezări preistorice din zona litoralului vest-pontic (transgresiunea neolitică).

La începutul sec. XX, în Marele Dicționar Geografic al României, vol. II (1899) și vol. III (1900) figurează o singură insulă "Kuciuk Ada" = "Insula Mică" (astăzi "La Ostrov") cu o suprafață de 12 ha. Din însemnările ulterioare ale lui C. Brătescu (1922) aflăm că în partea de N a lacului exista o peninsulă numită "Ceair Ada" (actuala insulă "Ada"), iar adâncimea maximă a lacului abia ajungea la -1,50 m în apropierea "Insulei fără Nume", cum a mai fost numită insula "La Ostrov". Prin construirea canalului dintre lacurile Siutghiol și Tașaul (1929) nivelul lacului a crescut foarte mult, suprafața insulei mici rămânând la numai 3 ha, iar peninsula de pe latura de N a lacului devenind insula Mare "Ada". Insula "La Ostrov", formată din șisturi verzi fragmentate și alterate in situ, se prezintă astăzi sub forma unei popine aplatizate de formă elipsoidală (250 x 120 m), cu o înălțime de peste 4 m. Cercetările arheologice întreprinse în așezarea eneolitică de pe Insula "La Ostrov" completează în mod fericit multe dintre interpretările arheologilor români privind aspectul vest-pontic al complexului cultural Gumelnița - Karanovo VI. Subliniem că, până în prezent, șantierul în discuție reprezintă singurul sit eneolitic cercetat sistematic în zona litoralului românesc.

Obiectivele cercetării sunt:

- Stabilirea stratigrafiei așezării prin efectuarea sondejului S. β, în zona centrală a insulei.
- Degajarea în suprafață a complexului de vase C.1 din ultimul nivel de locuire Gumelnița A2, prin extinderea suprafeței S. ? - deschiderea sectorului 5.
- Cercetarea locuinței L. I.

Rezultatele cercetărilor. Descrierea complexelor arheologice și interpretarea lor. Situația stratigrafică a așezării a fost surprinsă pe malul de NV, puternic erodat, în dreptul profilului nr. 1 al suprafeței S. ? (80

m2), și în centrul insulei unde a fost realizat sondeajul S. B (4 m2), la 22 m S de suprafața S. ?. Cele mai vechi fragmente ceramice, descoperite passim, aparțin fazei Hamangia III. În stadiul actual al cercetărilor nu putem spune cu certitudine dacă este vorba de simple raiduri sau de un nivel propriu-zis de locuire Hamangia III. După îndreptarea malului de NV au fost recoltate, de la baza profilului nr. 1, fragmente ceramice, cele mai multe de culoare cărămizie și brună, alături de care apar, în număr redus, fragmente ceramice acoperite cu slip negru, puternic lustruit; dintre forme amintim străchini, castroane de dimensiuni mici cu profil elegant în "S", cu umărul carenat, decorat cu incizii și impresiuni incrustate cu pastă albă, vase de provizii decorate cu barbotină, butoni, brâu alveolar, dispus imediat sub buză. Câteva fragmente ceramice, provenind de la vase de dimensiuni mari (adevărate chiupuri) au un aspect cu totul deosebit: suprafața interioară are culoarea cărămizie în timp ce suprafața exterioară este acoperită cu un slip negru, lustruit intens. Toate elementele menționate ne permit să atribuim nivelele inferioare fazei timpurii, Gumelnița A1, urmând ca cercetările viitoare să completeze aceste date sumare privind primele nivele ale așezării.

Locuirea insulei în faza Gumelnița A2 a fost cercetată în suprafața S. ?, fiind identificate, încă din campania 1999, mai multe complexe închise.

Locuința L. I descoperită la adâncimea de -0,5 m, orientată pe direcția N - S, cu intrarea pe latura de S, are o singură încăpere de 7 x 8 m. A avut o suprastructură solidă, grosimea peretelui de S, singurul păstrat în elevație, fiind de 0,25 m, iar a nivelului de distrugere de 0,40 - 0,45 m. Groapa de bârnă cu lemn necarbonizat, situată pe axul central lung, dovedește existența unui acoperiș în două pante, susținut de stâlpi centrali. În interiorul locuinței s-au delimitat două amenajări: o vatră, adosată peretelui de E și un postament între vatră și peretele de N. Pentru construirea lor s-au folosit blocuri de șist verde. Suprafața alveolată de pe postament corespunde probabil unui vas de provizii fixat în apropierea vetrei. Pe latura de N a postamentului, lângă peretele exterior s-au descoperit, în stratul de distrugere, 9 greutatea de lut folosite pentru un război de țesut, adosată probabil peretelui de N al locuinței. La baza nivelului de distrugere și pe podea s-au descoperit vase întregi și sparte in situ, raze de cerb, lame, gratoare, un toporaș de silex - toate întregi și cu urme de uzură, fusaiole de os, o strecurătoare, împungătoare, mânere de os, greutatea pentru plasă de pescuit realizate din galete de calcar ovoidale, cu două adâncituri laterale. O parte din vase sunt concentrate în dreptul intrării, sugerând o încercare de recuperare a lor în momentul izbucnirii incendiului. De altfel numărul vaselor de dimensiuni mici este redus în comparație cu cele de provizii, fiind luate în deosebi cele ușoare.

În ultimul nivel de locuire eneolitică, care acoperă locuința descrisă anterior, am avut surpriza să descoperim o mare cantitate de material arheologic, concentrat mai ales în sectoarele 3 și 5, înregistrat complexul C. 1 și a unui mormânt de înhumăție M. 1 = C. 3. Groapa mormântului M. 1 taie partea superioară a ultimului nivel de locuire și distrugerea locuinței L. I, ajungând până la nivelul podelei arse. Peste mormânt, în partea superioară a ultimului nivel de locuire s-au descoperit, elemente de pietriș și bolovăniș. Luând în considerare datele prezentate putem afirma cu certitudine că mormântul a aparținut ultimului nivel de locuire, fiind posterior locuinței L. I (inclusiv nivelului de abandon al acesteia) și anterior părăsirii așezării. Scheletul, în poziție chiruit pe stânga, orientat pe direcția NE - SV, cu capul spre NE, are cutia craniană deteriorată datorită acidității solului și, probabil, datorită unei inundații care a afectat partea superioară a gropii. În construcția mormântului distingem mai multe etape:

- săparea gropii și depunerea primelor ofrande: un metapod de cal șlefuit pe o parte cu urme de ocru și un vârf de silex;
- amenajarea patului de pietre din blocuri de șist, formând un strat compact;
- depunerea cadavrului și a ofrandelor - 3 vase sparte (neîntregibile), un toporaș;
- acoperirea gropii cu un strat siltic de culoare brună-negricioasă.

În sectorul 5 am continuat cercetarea complexului de vase C. 1. La -0,3 m, printre și pe sub pietre, s-au descoperit numeroase vase sparte in situ (unele chiar întregi), piese de silex și piatră variate tipologic - vârfuri de săgeată, burine, lame, gratoare, toporașe, herminete, fusaiole, pandantive, greutatea pentru plasă de pescuit, nuclee de silex, microlite, așchii; alături de piese întregi și cu urme de uzură, piese în curs de

prelucrare. Mult mai puține, dar la fel de variate tipologic sunt piesele de os, în mare parte deteriorate datorită acidității solului: împungătoare, dălțițe, mânere, fusaiole, astragale, spatule. Cantitatea mare și varietatea tipologică a materialului într-un strat cu aspect "cimentat", dur, amestecat cu bucăți foarte mici de chirpic ars, lipsa unor amenajări arhitecturale corespunzătoare concentrării de material din complexul C. 1 - toate ne determină să ne gândim la o părăsire în grabă a așezării. Probabil creșterea nivelului lacului a făcut imposibilă locuirea insulei, ultimul nivel prezentând textura unui strat inundat.

Cronologic momentul corespunde etapei finale a fazei Gumelnița A2, după cum o dovedesc caracteristicile tipologice ale materialului ceramic, dar mai ales cele trei figurine convexe de os, tip "en violon" (una întreagă și două fragmentare - descoperite în 1999) și două importuri Cucuteni tip "C".

Ultimul nivel de locuire este acoperit de elemente de bolovăniș și pietriș vizibile de altfel pe toată suprafața insulei, mai ales în zona înaltă, unde stratul de humus, foarte subțire acoperă blocuri masive de șist (S. Ț). Dispunerea lor haotică, fără o grupare regulată, exclude posibilitatea unei acțiuni antropice.

Datele prezentate ne conduc la următoarele concluzii preliminare:

? Așezarea eneolitică de pe insula "La Ostrov" a cunoscut o lungă evoluție, pe profilul de NV al secțiunii S. ? fiind identificate mai multe niveluri de locuire, sigur din etapele Gumelnița A1 și A2. În privința fazei Hamangia III rămâne ca viitoarele cercetări să ne confirme sau nu existența unei locuiri de durată.

? Pentru materialul arheologic descoperit în complexele închise din faza Gumelnița A2 (complexul de vase C. 1, mormântul M. 1 și Locuința L. I) găsim analogii mergând până la identitate în restul arealului gumelnițean. Singurele elemente specifice aspectului vest-pontic sunt capacele "căciulă" și cele conice, procentul însemnat de ceramică arsă reducător și folosirea slipului de culoare neagră, puternic lustruit ("pseudofirnis" cf. H. Todorova).

? Tot ca un element specific aspectului vest-pontic menționăm folosirea pietrei ca material de construcție și pentru amenajarea mormintelor, situații similare fiind semnalate doar în așezarea și necropola de la Durankulak. Tehnicile de construcție sunt însă comune - pereți realizați în sistem "paianță".

? De asemenea orientarea și poziția scheletului respectă canonul gumelnițean (Goljamo Delcevo). Semne de întrebare ridică prezența lui în interiorul așezării. Menționăm că în același strat inundat s-au descoperit 9 oase umane fragmentare (determinare D. Moise, 1999). Având în vedere suprafața mică a secțiunii S. ?, precum și lipsa unui studiu antropologic nu ne hazardăm să găsim explicația acestei situații, cercetările viitoare urmând să ne permită formularea unor concluzii pertinente.

? Cauzele părăsirii rămân necunoscute. Ceea ce putem afirma cu certitudine este că încetarea locuirii s-a produs brusc. Bogăția și varietatea materialului arheologic din acest strat sugerează părăsirea în grabă a așezării, piese neuzate sau cu destinație cultică fiind lăsate pe loc. [Silvia Marinescu - Bîlcu, Valentina Voinea, Ștefan Dumitrescu]

Considerații asupra evoluției insulei "La Ostrov" de pe lacul Tașaul, în perioada locuirii neo-eneolitice

Lacul Tașaul este situat în Dobrogea Centrală, în aria șisturilor verzi, pe țărmul Mării Negre. Geneza insulei poate fi explicată ca reprezentând un martor erozional al coamei anticlinale care străbate lacul Tașaul și trece prin vecinătatea nordică a insulei. Din punct de vedere tectonic, zona în discuție se încadrează într-o regiune de instabilitate tectonică (mișcări de coborâre) și în dreptul limitei sudice a fazelor de transgresiune marină manifestate în Holocen.

Prezența solului cafeniu dezvoltat pe șisturile dezagregate in situ indică primul moment de stabilitate din cadrul evoluției insulei. Faptul că în acest sol și printre fragmentele de șist au fost observate fragmente ceramice sugerează că primul moment de locuire se instalează direct pe acest sol.

Nivelurile siltice care suprapun solul pot fi interpretate ca rezultat al unei acumulări naturale în zona mai coborâtă, într-o perioadă sincronă locuirii eneolitice. Probabil primul moment de locuire s-a situat într-o zonă mai ridicată, către centrul insulei. Ulterior, în timpul locuirii Gumelnița A2, nivelul apei a scăzut, locuirea extinzându-se spre margini. În ceea ce privește acumularea elementelor de bolovăniș din partea superioară a profilului, acestea provin în mare parte din acumularea pe pantă a fragmentelor de șisturi, care în partea centrală a insulei (sondaj S. Ț) apar în apropierea solului actual. Unele fragmente de șisturi sunt

rezultate în urma distrugerii unor structuri antropice care le includeau.

Matricea siltică a nivelului cu elemente de bolovăniș ce acoperă așezarea eneolitică corespunde unei acumulări naturale, într-o altă perioadă de ridicare a nivelului lacului Tașaul. Acumulările naturale observate pot fi puse în relație cu faza de transgresiune "Marea Neagră Nouă", denumită și "transgresiunea dobrogeană".

Pentru înțelegerea evoluției insulei "La Ostrov", trebuie însă să luăm în considerație, pe lângă situația stratigrafică prezentată, variațiile pe verticală, de natură tectonică și aportul de apă al văii Casimcea. Astfel, mișcările de coborâre ale blocului tectonic menționat, ca și un aport important de apă din valea Casimcei, iar mai târziu prin construirea canalului dintre lacurile Tașaul și Siutghiol (1929) - toate au contribuit la inundarea insulei "La Ostrov". [Constantin Haită]

Studiul materialului osteologic de mamifere provenit din tell-ul eneolitic de pe insula "La Ostrov" (Năvodari, lacul Tașaul, jud. Constanța) - Campaniile 1999-2000

Materialul faunistic recoltat în cursul campaniilor de săpături arheologice 1999 - 2000 din ultimele niveluri Gumelnița A2 ale tell-ului de pe insula "La Ostrov" cuprinde resturi aparținând următoarelor grupe de animale: Mollusca, Pisces, Reptilia, Aves, Mammalia. Resturile osteologice de mamifere sunt în număr de 861 dintre care au fost determinate 445.

Amintim de asemeni și câteva resturi osteologice umane descoperite izolat (7 fragmente de oase lungi, o ulnă, două metapodii și o falangă). Studiul resturilor osteologice de mamifere a condus la identificarea a celor 5 specii domestice caracteristice epocii: bou (*Bos taurus*), oaie (*Ovis aries*), capră (*Capra hircus*), porc (*Sus domesticus*), câine (*Canis familiaris*), precum și a 9 specii sălbatice: cal (*Equus cf. caballus*), bour (*Bos primigenius*), cerb (*Cervus elaphus*), căprior (*Capreolus capreolus*), mistreț (*Sus scrofa attila*), lup (*Canis lupus*), vulpe (*Vulpes vulpes*), pisică sălbatică (*Felis silvestris*), castor (*Castor fiber*).

Mamiferele domestice dețin supremația, atât ca număr de resturi (73,93%), cât și ca număr minim de indivizi (64,44%). În cadrul acestora pe primul loc se situează ovicaprinele, urmate de bovine și suine.

Rămâne de descoperit de unde provin aceste animale, deoarece este foarte puțin probabil ca toate acestea să fi fost crescute pe insulă, dată fiind suprafața ei restrânsă. Posibil ca ele să provină dintr-o zonă de pe malul lacului Tașaul, unde să fi fost crescute de o altă comunitate gumelnițeană instalată acolo, cu care locuitorii insulei să fi avut relații strânse.

Este de la sine înțeles că nici mamiferele sălbatice nu provin de pe insulă, vânarea lor presupunând incursiuni în zonele din preajma lacului, unde existau și perimetre împădurite, fapt dovedit de caracteristicile ecologice și de habitat ale speciilor identificate.

Se pare că animalele, după ce erau ucise, erau aduse întregi pe insulă (probabil transportate cu bărcile), nesuferind operații de tranșare prealabile, dovadă fiind prezența resturilor osoase ale autopodului toracic și pelvin (oasele extremităților), atât pentru speciile domestice, cât și pentru cele sălbatice.

Sperăm ca rezultatele viitoarelor campanii de săpături, precum și a unor cercetări periegetice sistematice să aducă date importante pentru înțelegerea modului de viață a comunității gumelnițene de pe insula "La Ostrov", precum și-a relațiilor ei cu alte presupuse comunități din zonă. [Dragoș Moise]

Studiu materialului arheoihtiologic din nivelele Gumelnița de la Tașaul - tell (insula "La Ostrov", Năvodari, jud. Constanta). Campaniile arheologice 1999 - 2000

În materialele recoltate la primele periegete s-au identificat și numeroase oase de pește, iar în prima campanie de săpături din 1999 s-a hotărât realizarea unui prim studiu arheoihtiologic. Nu numai poziția actuală, o insulă în mijlocul unui lac de apă dulce și la o distanță de circa 3 km de litoralul Mării Negre ne incită să studiem aceste vestigii materiale, dar și întrebările legate de importanța pescuitului și a consumului de pește. Încă de la început ne-am propus să colectăm toate oasele de pește și să le studiem împreună. Am ținut cont doar ca acestea să aparțină de nivelul eneolitic. Pentru că în sectorul 4 s-a observat o abundență de oase de pește s-au prelevat 70 l de sediment.

În campania 2000, de data aceasta în sectorul 5, s-a prelevat la fel un eșantion de 30 l. Ulterior acestea

au fost sitate la umed prin site de 4 mm și 1 mm.

Materialul se prezintă într-o stare bună de conservare. Este destul de friabil, dar nu foarte fărâmițat. Permite o bună identificare până a nivel de specie și de asemenea permite luarea măsurătorilor atât de necesare pentru reconstituirea dimensiunilor. Ca distribuție deocamdată nu putem spune mare lucru deoarece primele structuri arheologice de abia au fost puse în evidență. Din această cauză nici modalitățile noastre de prelevare nu au fost punctuale decât în măsura în care ele puteau oferi o mai bogată informație.

Până în prezent s-au determinat 8 genuri sau specii. Ținând cont de mediul lor de viață diferit am împărțit taxonii în marini, sturioni și dorada (*Sparus aurata*) și dulcicoli: crapul (*Cyprinus carpio*), babușca (*Rutilus rutilus*), știuca (*Esox lucius*), somnul (*Silurus glanis*), bibanul (*Perca fluviatilis*) și șalăul (*Stizostedion lucioperca*). Se observă dominanța netă a speciilor dulcicole ce ating 96%. Sturionii și dorada ocupă doar 4%. Privind aceste date deși preliminară putem afirma încă de pe acum că pescuitul se efectua cu preponderență în apă dulce și mai rar în mare sau lagună.

Alte specii cum ar fi gobiidele (guvizi) frecvent întâlnite la țărmurile înalte cu fund stâncos, caracteristice lacului Tașaul, nu au fost deocamdată identificate nici măcar la sita de 1 mm. Comparând procentul ocupat de peștii dulcicoli (88%) din totalul de 154,673 kg obținut în urma reconstituirii dimensiunilor ni se confirmă și cantitativ că peștii de apă dulce sunt mult superiori celor marini.

Deși primele cercetări arheoihtologice suferă din lipsă de material necesar unor studii complexe, avem totuși importante informații despre pescuitul și consumul peștilor în așezarea de pe insula "La Ostrov". Astfel, urmărind lista de specii determinate se observă apartenența indivizilor la două grupe distincte, marine și dulcicole. Atât numărul de resturi, cât și dimensiunile reconstituite sunt superioare taxonilor de apă dulce, conducându-ne la concluzia că pescuitul de bază se realiza în apă dulce, cel în mare sau lagună fiind de mai mică importanță.

Dimensiunile mari de captură ale speciilor dulcicole ne indică o prezență foarte veche a lacului. Astfel de talii ar fi fost imposibil de dezvoltat în râul Casimcea. Un alt argument ar fi tocmai această grupare a taxonilor de apă dulce ce nu se pot dezvolta și trăi într-un ecosistem lacustru instabil, supus anual la fluctuații mari de salinitate. Pe de altă parte speciile marine sunt rare, sugerând un pescuit intermitent și de mai mică importanță. Aceste considerații ne conduc la ideea că pescuitul se realiza pe lac și în lagună, singurul loc unde puteau fi întâlnite aceste condiții fiind tot lacul Tașaul și lacul Corbu din imediata vecinătate.

Situația geografică imaginată arăta astfel: suprafața actuală a lacului Tașaul era cu apă dulce, iar cea a lacului Corbu era o lagună cu apă salmastră, perisipul pentru acest lac, ce desparte apele lagunare de apele marine, fiind intermitent cu numeroase porțițe. Desigur că această imagine a mediului înconjurător sitului, văzută doar prin prisma speciilor de pești pescuite ar părea forțată. Tocmai de aceea admitem și alte variante ale conformației litorale care să țină seama și de rezultatele acestui studiu. [Valentin Radu]

Obiectivele cercetărilor viitoare

? Extinderea secțiunii S. ? pentru cercetarea pe o suprafață cât mai mare a ultimului nivel de locuire Gumelnița A2.

? Efectuarea unui sondaj stratigrafic S. ? pe malul de S al insulei pentru delimitarea suprafeței locuite și precizarea stratigrafiei.

? Reconstituirea configurației terenului existentă în perioadă eneolitică prin studii pluridisciplinare.

? Efectuarea unui sondaj stratigrafic în peninsula "La Vie" din apropierea insulei "La Ostrov" unde au fost semnalate urme de locuire eneolitică în urma unor cercetări de suprafață.

? Determinarea caracteristicilor paleoeconomiei prin studii arhoezoologice și arheoihtologice.

[Raportul 1092 din cronica.cimec.ro](#)
[Localizare pe hartă, folosind Mapserver Cimec.ro](#)
